

Facit till Tummen upp! Svenska kartläggning åk 6

Arbeta med hemska dagar

Sidan 5

Frågor och svar

- 1 Astrid ljuger om att hon är sjuk för att slippa gå till skolan.
- 2 Hon känner sig nervös och mycket illa till mods (spyfärdig).
- 3 Tina lyckades övertala alla i klassen om att Astrid var töntig och ful och sa att ingen skulle vara med Astrid.
- 4 Det är Astrids storasyster Johanna som till slut förstår att Astrid mår dåligt och vill att Astrid ska berätta sanningen om hur det är i skolan.

Läsa mellan raderna

- 5 Det betyder att Astrid var ledsen och mycket nära att börja gråta.
- 6 Berättelsen handlar om mobbning.
- 7 Astrid har fått dålig självbild av vara utanför i klassen. Därför tror och tycker hon att hon inte är lika snygg och perfekt som alla andra tjejer.

Sidan 6

Förslag på meningar:

- 8 Om hon bara visste hur de behandlade mig varje dag. (s. 2)
– Måste du alltid sitta bredvid mig? hörde jag Sofie säga, som jag råkat sätta mig bredvid. (s. 2)
Det var Tina som övertalade alla att jag var töntig och ful. (s. 3)
Men de bara skrattade och puttade mig mot lerpölen. (s. 3)

Fundera och reflektera

- 9 Astrid skäms över att hon inte är lika populär som de andra tjejerna i klassen och för att hon blir mobbad. Hon tror att hon gör sin mamma och syster besvikna om hon berättar sanningen.
- 10 Tina har ännu sämre självförtroende än Astrid när hon kommer till sin nya klass i sexan. Hon är rädd för att själv hamna utanför och för att bli mobbad. Därför skaffar hon sig snabbt en syndabock. Det blir Astrid.
- 11 Elevens eget svar.
- 12 Elevens eget svar.

Arbeta med Warszawas getto

Sidan 8

Frågor och svar

- 1 Under andra världskriget upprättades många getton.
- 2 Ett getto är ett avgränsat område dit bland annat judar fördes under andra världskriget.
- 3 Nazisterna förde judarna till olika getton för att separera dem från övriga befolkningen på grund av deras rastillhörighet.
- 4 För att inte riskera att judarna skulle fly tvingade nazisterna judarna att bära ett nummer som ofta var intatuerat på armen. Judarna fick också bära ett speciellt märke på kläderna, en så kallad judestjärna.

Läsa mellan raderna

- 5 Nazisterna kom från Tyskland.
- 6 *Förslag:*
Judarna levde mycket enkelt och fattigt.
De arbetade ofrivilligt på tyska fabriker.
Människorna bodde mycket trångt.
Många dog av svält och sjukdomar.
- 7 Utrota innebär att man vill göra sig av med något så att det inte ska finnas något kvar. Ord som betyder nästan samma sak är t.ex. utplåna och förinta.
- 8 Personer som lyckades överleva koncentrationsläger har kunnat berätta om förföljelserna under andra världskriget och hur de levde i gettona.

Sidan 9

Fundera och reflektera

- 9 Elevens eget svar.
- 10 Elevens eget svar.
- 11 Eleven skriver en sammanfattning av texten, dels med egna ord, dels med ord och begrepp som är centrala för fakta i texten.

(Förslag på meningar med centrala ord och begrepp som eleven bör ha med i sin text:)

Under andra världskriget skapades flera getton. Det var särskilda områden dit bl.a. judar fördes av nazister för att skilja judarna från den övriga befolkningen. Ett exempel på ett sådant område är Warszawas getto i Polen.

Gettot var trångt och ohälsosamt med dålig mat och stor risk för sjukdomar. Judarna tvingades arbeta på tyska fabriker. För att de inte skulle fly från gettot fick de bära en s.k. judestjärna och ett nummer.

Treblinka var ett koncentrationsläger. Dit fördes judarna av nazisterna för att gasas ihjäl. Judarna gjorde uppror mot nazisterna, det s.k. upproret i Warszawas getto.

Arbeta med reportaget Skolmaten

Sidan 11

Frågor och svar

- 1 Reportaget handlar om skolmaten.
- 2 Reportaget är indelat i fyra stycken som handlar om:
skolmatens historia,
skolmaten i andra delar av världen,
mängden mat som slängs varje år,
och på vilka sätt skolor kan förbättra skolmaten.

Läsa mellan raderna

- 3 I Finland är skolmaten gratis, precis som i Sverige.
- 4 Jan Björklund vill införa en lag om näringsrik skolmat.

Fundera och reflektera

- 5 Elevens eget svar.
- 6 Elevens eget svar.
- 7 Elevens eget svar.

Arbeta med Olika åsikter

Sidan 13

- 1 Det är en förälder som har skrivit den första insändaren.
- 2 *Förslag:*
Föräldern tycker att skolmaten är alldeles för dålig och näringsfattig och att diskussionerna inte har lett till bättre mat i skolan.
- 3 Det är en elev i åk 7 som har skrivit den andra insändaren.
- 4 Eleven tycker om maten som lagas i skolköket och att alla elever borde uppskatta att få lagad och gratis mat i skolan varje dag.
- 5 Elevens eget svar.
- 6 *Förslag:*
Man kan läsa insändare i dagstidningar och andra tidningar, t.ex. Kamratposten.
- 7 Elevens eget svar.
- 8 Elevens eget svar.
- 9 Eleven skriver en egen insändare. (Läraren läser och godkänner texten.)

Arbeta med dikt, poesi och lyrik

Sidan 16

Frågor och svar

1 En vårvintervisa

"Smält min is,
låt min snö
gå i tö",
Kanhända, kanhända om solen vill,
vi vänta väl ännu en månad till,
så kanske det sker", sjöng våren.

I ungdomen

Det glittrar så gnistrande vackert i ån,
det kvittrar så lustigt i furen.
Här ligger jag lat som en bortskämd son
i knät på min moder naturen.
Det sjunger och doftar och lyser och ler
från jorden och himlen och allt jag ser.
Det är, som om vinden ett budskap mig bär
om lyckliga dagar, som randas,
– i vem? – ack i allt, som andas.
Jag ville, att himlens och jordens allt
låg tätt vid mitt hjärta i flickgestalt.

- 2 Dikterna ska helst läsas med en sorts melodi, en sjungande rytm.
De kan också läsas med olika tonfall och med betoning på vissa meningar och ord för att förstärka känslan i dikterna, t.ex. vid upprepningar (se Plötsligt s. 15).

Läsa mellan raderna

- 3 En vårvintervisa och I ungdomen.
- 4 Elevens eget svar.
(Förslag: Dikterna innehåller ord som inte är lika vanliga nuförtiden, t.ex. kanhända, furen, moder, randas, ack.
Dikterna är ofta skrivna med metaforer, det vill säga jämförelser som beskriver något på ett annat sätt/målande sätt.)

Fundera och reflektera

- 5 Elevens eget val av dikt.
- 6 Elevens eget svar.
- 7 Elevens eget val av bild.

Arbeta med dilemma-sagan

Sidan 18

Frågor och svar

- 1 Den ena mannen hade särskilt bra hörsel, den andra mannen var duktig på att räkna och den tredje mannen hade mycket god syn.
- 2 Ett sädeskorn trillade i vattnet och alla tre egenskaper behövdes för att hitta det.

Läsa mellan raderna

- 3 Det finns inget självklart slut på sagan eftersom det handlar om att diskutera och resonera bland flera lösningar. I det här fallet handlar det om att läsaren ska ta ställning till om en av männen var duktigare än de andra eller om alla tre tillsammans hjälptes åt att lösa problemet.
- 4 Elevens eget svar. (Förslag: Författaren vill få läsaren att förstå att man är mycket starkare och klokare tillsammans, än om man skulle försöka lösa saker på egen hand. Det finns sällan en enda lösning eller svar på ett problem, ofta är det flera faktorer som spelar roll.

Fundera och reflektera

- 5 Elevens eget svar.
- 6 Elevens eget svar.

Jämföra texter

Sidan 19

Snowboard

- 1 *Snowboard* är en faktatext.
- 2 Elevens eget svar. (Läraren läser och godkänner svaret.)
- 3 Elevens eget svar. (Läraren läser och godkänner svaret, *förslag*:
Texten innehåller (fakta)ord och begrepp som är typiska för just
det ämnet. Meningarna vill hellre informera läsaren om något,
än underhålla med många beskrivande ord och spännande meningar.)

Sidan 20

Utmaningen

- 1 *Utmaningen* är en skönlitterär text.
- 2 Elevens eget svar. (Läraren läser och godkänner svaret.)
- 3 Elevens eget svar. (Läraren läser och godkänner svaret,
förslag: Texten innehåller många adjektiv och/eller andra beskrivande
ord om en fiktiv (påhittad) miljö eller situation. Den innehåller ofta ord
som ökar spänningen i läsningen. Texten kan bestå av både korta
och långa meningar, en del med inskjutna bisatser. Texten kan vara
skriven i både berättande form och/eller i dialogform.)
- 4 Elevens skriver en fortsättning på berättelsen (Läraren läser och god-
känner svaret).

Sidan 21

Viktigt att tänka på

- 1 *Viktigt att tänka på* är en text med instruktioner (i punktform).
- 2 Elevens eget svar. (Läraren läser och godkänner svaret.)
- 3 Elevens eget svar. (Läraren läser och godkänner svaret,
förslag: Texten innehåller ord som talar om hur du bör gå tillväga,
t.ex. *vad* du ska göra, i *vilken ordning*, och *hur* du gör det.
Texten innehåller ofta regler och uppmaningar, t.ex. tänk på..., använd...
Instruktionerna är ofta skrivna i punktform eller i flera led så att det
ska vara lätt att följa med i texten, steg för steg.

Sidan 22

Helgens snowboardstävling

- 1 *Helgen snowboardstävling* är ett reportage.
- 2 Elevens eget svar (Läraren läser och godkänner svaret).
- 3 Elevens eget svar (Läraren läser och godkänner svaret, *förslag*:
Texten är en återberättande text, ofta om något som har hänt i verkligheten eller som någon vill berätta om, t.ex. en händelse eller en person. Texten är en kombination av en faktatext och en skönlitterär text eftersom den kan innehålla, dels fakta, dels beskrivande ord som ska göra texten intressant och spännande. Den är inte lika faktafylld som en vanlig faktatext, men inte heller lika beskrivande som en skönlitterär text. Ett reportage innehåller ofta citat.

Arbeta med de fyra texterna

Sidan 23

- 1 Elevens eget svar.
- 2 Elevens eget svar.
- 3 *Förslag*: En faktatext kan man behöva
 - när man vill lära sig något som man inte redan visste,
 - när man ska skriva en uppsats,
 - när man forskar.
- 4 En skönlitterär text innehåller ofta många adjektiv och varierande ord som gör läsningen spännande. Den berättar om en fiktiv händelse och/eller miljö. Meningarna i en faktatext innehåller ofta mycket information. Texten är skriven med många typiska ord för just det ämnet som texten handlar om.
- 5 Elevens eget svar. (*Förslag*: Man kan hitta reportage i t.ex. dagstidningar och olika tidskrifter.)
- 6 En skönlitterär text är en fiktiv berättelse med många beskrivande ord. Texten kan innehålla både korta och långa meningar, ibland med inskjutna bisatser. Ett reportage återberättar något, dels med fakta, dels med många spänningshöjande ord. Det finns ofta ett eller flera citat i ett reportage.
- 7 Elevens eget svar. (*Förslag*: Instruktioner är bra när man vill veta hur man ska gå tillväga för att göra något, t.ex. bygga, spela, laga, montera.)
- 8 Elevens eget svar.

- Alla andra får ju!

Sidan 24

Min mamma klagar alltid på att jag ser för mycket skräpprogram på tv och att jag sitter framför datorn alldeles för länge. Jag försöker förklara för henne att hon inte fattar hur det är att vara barn.

– Mamma, det är hundra år sen du var barn och då fanns det ju knappt tv, förklarar jag. Alla mina kompisar ser massor på tv och de sitter vid datorn hur mycket som helst.

– Det finns faktiskt annat att göra, säger mamma. Som ni lever idag kommer ni att få ont i era ryggar(,) innan ni har fyllt tjugo.

– Vem bryr sig, svarar jag.

I lördags sov Ronak över hos mig. Vi hade inte setts på hela sommaren.

Vi satt länge vid datorn och till slut fick mamma spader.

– Stäng av den där nu och gör något annat, utbrast hon.

Jag hörde att det inte var något att diskutera(,) så vi gick ut.

Klockan var halv nio och det började skymma. I hallen stod mina inlines. Jag tog på mig dem och Ronak lånade min sparkcykel.(,) Sen sen gav vi oss iväg nerför Medlemsvägen, (. D)det var hur kul som helst.

Vi tog oss till fotbollsplanen och satte oss där och snackade. Plötsligt var det alldeles mörkt(,) men fortfarande varmt i luften.

– Hanna, ska vi inte åka hem, frågade Ronak. Det är fett mörkt. (!)

Vi bytte så jag tog sparken. Då ringde mamma på mobilen. Hon tyckte att vi skulle komma hem(,) eftersom det hade blivit så mörkt. Vi sa att vi redan var på Sockenvägen(,) så det var lugnt.

Det var riktigt mysigt att komma hem, sätta på te, krypa upp i soffan och kolla på en film.

Jag sa det inte till mamma, men hennes förslag var helt ok.

Sidan 25

Dikteringsord, se nedladdningsbar pdf på Libers hemsida, www.liber.se

Härliga maj!

Sidan 26

Substantiv

Vera, skolan, kompisar, solen, strålarna, maj, flickorna, vattenspridaren, gräsmattan, mamma, gräset, tomten, huset, klätterträd, trädgården, Neyat, bikini, Josefin, kläder, Maya, baddräkt, nummer

Verb

är, skiner, värmer, har, bestämt, ska, springa, står, hunnit, klippa, finns, springer, hämtar, tänker, lånar, gör, tycker

Adjektiv

bästa, varma, stor, härliga, nya, vanliga, snygg

Vera är hemma efter skolan med några av sina bästa kompisar.
Solen skiner och de varma strålarna värmer fast det bara är maj.
Flickorna har bestämt att de ska springa i vattenspridaren som
står på gräsmattan. Veras mamma har inte hunnit klippa gräset.
Tomten runt huset är stor och det finns härliga klätterträd
i trädgården.
Neyat springer snabbt hem och hämtar sin nya bikini. Josefin
tänker springa i sina vanliga kläder och Maya lånar en snygg
baddräkt av Vera. Den är två nummer för stor, men det gör inget
tycker Maya.

best. artikel

/obest. artikel

Sidan 27

SUBSTANTIV

- 1 flickor - plural
vattenspridare - singular och plural
baddräkt - singular
kompisar - plural
nummer - singular och plural
- 2 flickorna - bestämd form
vattenspridaren - bestämd form
baddräkter - obestämd form
kompis - obestämd form
numret - bestämd form

VERB

- 3 springa, sprang, sprungit
klippa, klippte, klippt
stå, stod, stått
låna, lånade, lånat

ADJEKTIV

- 4 bra, bättre, bäst
varm, varmare, varmast
stor, större, störst
ny, nyare, nyast
snygg, snyggare, snyggast
- 5 spännande, mer spännande, mest spännande
uppmärksam, mer uppmärksam, mest uppmärksam

Min berättelse

Sidan 28

Eleven skriver en berättelse utifrån de alternativ som presenteras. (Eleven kan också välja att skriva om ett eget ämne. Det viktiga är att eleven skriver en sammanhängande berättelse.)

Vad bör uppmärksammas i elevtexten?

- Varierande ord, uppmärksamma upprepningar av ord t.ex. *sen, då, jag*.
- Lagom många adjektiv som är rimliga i beskrivningar av personer och miljöer.
- Tydlig inledning, innehåll och avslutning (med karaktäristiska ord för inledningar och avslutningar).

En rolig händelse

Sidan 30

Eleven skriver en berättelse utifrån de förslag som eleven hittar i instruktionen.

(Eleven kan också välja ett annat ämne. Det viktiga är att eleven skriver en sammanhängande berättelse.)

Vad bör uppmärksammas i elevtexten?

- Varierande ord, uppmärksamma upprepningar av ord t.ex. *sen, då, jag*.
- Adjektiv i beskrivningar av personer och miljöer.
- Tydlig inledning, innehåll och avslutning (med karaktäristiska ord för inledningar och avslutningar).

En rolig händelse – respons

Sidan 31

Eleven ger konstruktiv kritik om kompisens text genom att eleven uppmärksammar:

Personbeskrivningar

- Adjektiv och/eller ord som på annat sätt beskriver huvudpersonen/ huvudpersonerna och stämningen runtomkring dem.
- Tydliga karaktärer så att läsaren får känslan av att "känna" personerna, dvs. deras beteende/personligheter och utseende (dofter, egenskaper och humör.)

Miljöbeskrivningar

- Adjektiv och/eller ord som på annat sätt beskriver stämningen runtomkring, i och på platser/miljöer.
- Miljöer/platser som beskriver känslan av "att vara på plats", t.ex. dofter, detaljer/saker, färger, former, väder, ljud.

Berättelsens struktur

- Tydlig inledning, innehåll och avslutning.
- Tydlig händelseordning med nödvändiga förklaringar för sammanhanget.

Ordval

- Varierande ord vid händelseordning, det vill säga alternativa ord till upprepning av t.ex. *sen, då, jag*.
- Adjektiv för person- och miljöbeskrivningar.
- Enkla/svåra ord.
- Stavfel och,
- att kompisen använder orden i meningarna på ett sådant sätt så att det blir flyt i läsningen.

Tågresa

Sidan 32

- Tydlig inledning, innehåll och avslutning.
- Tydlig händelseordning.
- Innehåller en huvudperson/huvudpersoner, en miljö, en händelse,
- och en lösning samt,
- nödvändiga förklaringar för att sammanhanget tydligt ska framgå.

Olympiska spelen – OS

Sidan 33

Eleven skriver en löpande faktatext om de olympiska spelen.

Texten bör innehålla minst en fakta från varje grupp.

Eleven bör använda ord och begrepp som är karaktäristiska för ämnet.

En vägbeskrivning

Sidan 34

Sidan 35

Eleven ger tydliga och skriftliga instruktioner (i punktform), så att kompisen lätt kan följa vägen i kartan.

Kompisen ska markera vägen i kartan enligt instruktionerna.

Inspirera, locka och övertyga

Sidan 36

Eleven övertygar publiken (kompisarna i klassen) om en vald aktivitet i rutan genom att presentera aktiviteten,

- så att innehållet (vad aktiviteten innebär) tydligt framgår,
- vilken målgrupp aktiviteten riktar sig till och,
- syftet (varför publiken bör titta eller delta i) med aktiviteten.

Eleven framför budskapet på ett engagerat sätt och med viss inlevelse t. ex. med gestikuleringar och olika tonfall.

Jag söker härmed jobbet som...

Sidan 37

Presentationen bör innehålla information om eleven själv utifrån de sex punkterna i listan. Ansökan bör vara skriven på ett sätt så att elevens egna fördelar lyfts fram.

Olika mottagare

Sidan 38

Eleven väljer två av mottagarna som föreslås. Eleven anpassar språket efter vem som ska läsa meddelandet.

Eleven diskuterar sedan språket i de olika texterna de har skrivit. De jämför både språket, men även hur deras texter skiljer sig åt i övrigt. Eleven ska också kunna ge förslag på hur man kan skriva när man är upprörd, men ändå vill lösa ett problem.

En centralisering av skolköken? – Debatt

Sidan 39

Eleven ska ha valt en person som den vill representera.

Eleven skriver och argumenterar sedan muntligt *för* eller *emot* en centralisering av skolköken med minst två argument, och gärna fler.

Elevens argument består av utförliga förklaringar, information och personliga åsikter utifrån sina valda argument.

Eleven bör argumentera med viss inlevelse och engagemang, t.ex. med gester och kroppsspråk, som visar om eleven är *för* eller *emot* förslaget.

Planeten Tellus

Sidan 41

Norska

Svenska

Danska

Finska

Isländska

Arbeta med Planeten Tellus

Sidan 42

- 1 Tellus (ett egennamn)
- 2 Elevens eget svar.
- 3 Elevens eget svar (*förslag*: finska och/eller isländska)
- 4 drejer = snurrar planeetalla = på planeten
nótt = natt ikke = inte
vann = vatten kaldes = kallas
- 5 Elevens eget svar.
- 6 Elevens egen motivering.
- 7 Elevens eget svar.
- 8 Elevens egen motivering.
- 9 Elevens eget svar.
- 10 Elevens egen motivering.

Trovärdighet...

Sidan 43

Förslag:

- 1 3 (2) - För att kunderna ska välja att köpa produkter hos ett visst företag (inklusive kosmetikaföretag) påstår ofta företaget att deras produkter är de bästa och/eller bättre än produkter hos konkurrerande företag, men det behöver inte alltid vara sant.
- 2 3 (2) - Bara för att många människor väljer att läsa tidningen Hänt Extra betyder det inte att det som står i tidningen är sant. Däri är ofta texterna förvrängda och överdrivna för att skapa dramatik och öka lässuget hos läsarna.

- 3 *Alternativ 1:* 1 - För att göra anhängarna trogna och lojala mot partiet och få dem att rösta på partiet även i framtiden är det viktigt att politiker talar sanning och håller vad de lovar.
Alternativ 2: 3 - En strategi kan också vara att försköna och förvränga sanningen till det bättre för att få väljarna att rösta på just det partiet. Då är uttalandet inte trovärdigt.
- 4 1 - Nationalencyklopedin innehåller fakta som är noggrant granskad. (Däremot bör du uppmärksamma så att du tittar i uppdaterad version.)
- 5 3 - Eftersom butiksinnehavaren är storebror till en av killarna i gänget och dessutom har en mc-butik är det troligt att han ljuger när han säger att han inte vet varför hans lillebror kör omkring med en trimmad moped.

Sidan 44

- 6 1 - Med tanke på att forskargruppen är knutna till ett universitet bör de ha tillräckligt med fakta som grund för att deras teori ska vara trovärdig.
- 7 1 - Skolverket är en statlig myndighet, därmed ska information som kommer därifrån den vara saklig och sanningsenlig.

Olika källor

- 1 Elevens eget svar.
- 2 Elevens eget svar (t.ex. morgon- och/eller dagstidning, Rapport och/eller Nyheterna på tv).
- 3 Elevens eget svar (Läraren läser och godkänner svaret).